

Testimonium flavianum - Historia pewnego fałszerstwa

Autor tekstu: **Marcin Śrama**

Dzieła starożytnych historyków- wielokrotnie tłumaczone i przepisywane- często docierają do nas tylko we fragmentach, czasem jednak kopiści ratując je od zapomnienia dokładali coś od siebie lub przekształcali jakieś ich fragmenty. Przykładem tekstu, który został potraktowany w ten sposób są „Dawne dzieje Izraela” autorstwa Józefa Flawiusza, których fragment nazywany „Testimonium Flavianum” przez długi czas uznawany był za jedno z najważniejszych świadectw historyczności Jezusa:

„W tym czasie żył Jezus, człowiek mądry, jeżeli w ogóle można nazwać go człowiekiem. Czynił bowiem rzeczy niezwykle i był nauczycielem ludzi, którzy z radością przyjmowali prawdę. Poszło za nim wielu Żydów jako też pogan. On to był Chrystusem. A gdy wskutek doniesienia najznakomitszych u nas mężów Piłat zasądził go na śmierć krzyżową, jego dawni wyznawcy nie przestali go miłować. Albowiem trzeciego dnia ukazał im się znów jako żywy, jak to o nim oraz wiele innych zdumiewających rzeczy przepowiadali boscy prorocy. I odtąd aż po dzień dzisiejszy, istnieje społeczność Chrześcijan, którzy od niego otrzymali nazwę.”~ księga 18, III, 3

Wątpliwości w kwestii autentyczności

Z czasem jednak to świadectwo zaczęło budzić sprzeciw historyków i językoznawców. Najwięcej wątpliwości wzbudziło stwierdzenie „On to był Chrystusem”, które w pewien sposób określa Flawiusza jako Chrześcijanina. Na pewno na ten fakt zwróciliby uwagę wczesnochrześcijańscy historycy, jednak jeden z najwybitniejszych spośród nich- Orygenes w swoim dziele „Przeciwko Celsusowi” stwierdził: „Józef nie wierzył w Jezusa jako Mesjasza”. Pozwala to, że ten wczesnochrześcijański apologeta, posiadający znaczną wiedzę (studiował w Aleksandrii w szkole Ammoniusza Sakasa) z całą pewnością znający twórczość Flawiusza nie znał tego fragmentu jego dzieła.

Pomimo stwierdzenia Orygenesesa przez ponad tysiąc lat- od IV wieku kiedy to Euzebiusz z Cezarei powołuje się na Testimonium Flavianum do XVI wieku nikt nie kwestionował tego, że fragment ten jest prawidłowy pod względem formy i treści. Dopiero w roku 1592 niemiecki pastor, Lucas Osiander w swoim dziele „Epistole historie ecclesiasticae antami” wyraża wątpliwości co do autentyczności tego świadectwa.

W dwieście lat później sceptycyzm w kwestii autentyczności testimonium widoczny jest również u Woltera:

„Prześcieńcie usprawiedliwiać oszustwo tych, którzy wstawili do Dziejów Józefa Flawiusza ten sławny fragment dotyczący Jezusa [...]. Gdyby w tym niezręcznym fragmencie były tylko te słowa „On był Chrystusem.. czy nie wystarczyłoby aby uznać je za oszustwo każdy rozsądny człowiek? Czy nie jest rzeczą absurdalną sądzić, aby Józef tak przywiązany do swego narodu i religii uznał Jezusa za Chrystusa”.

Już z samego punktu widzenia logiki wydaje się zatem, że ów fragment stanowi jakąś formę fałszerstwa. Jednak dopiero wiek XX przyniósł badania w tej kwestii.

Współczesne badania

Testimonium flavianum jest swego rodzaju wtrąceniem niszczącym ciągłość tekstu „Dawnych dziejów Izraela”- poprzedni werset mówi o tym, że rzymski namiestnik Poncjusz Piłat wybudował akwedukt doprowadzający wodę do Jerozolimy na koszt skarbu świątynnego, po nim następuje natomiast obszerny fragment na temat bezbożności kapłanów w świątyni Izidy w Rzymie. Z punktu widzenia formy ten fragment zupełnie nie pasuje. Drugą poważną wątpliwością jest także fakt, iż Flawiusz nawet opisy spraw niezbyt ważnych potrafi ciągnąć stronami, natomiast życie człowieka, o którym pisze, że był upragnionym przez Żydów Mesjaszem streszcza w kilku krótkich zdaniach.

Na tej podstawie można stwierdzić, że Testimonium Flavianum jest z całą pewnością fałszerstwem. Pozostaje jednak pytanie, kto miałby go dokonać?

Zdaniem Kena Olsona ,współczesnego pisarza i historyka pracującego na Harvardzie fragment nazywany „Testimonium Flavianum” został wprowadzony do tekstu w IV wieku przez Euzebiusza z Cezarei. Pogląd ten jest podzielany przez znaczną część historyków. Jaka była tego przyczyna? Otóż ów wczesnochrześcijański historyk niezwykle często pozwalał sobie na preparowanie

fragmentów tekstów, które przypisywał wcześniejszym autorom w celu powoływania się na nie.

Wydaje się zatem, że wszystko jest jasne, a Testimonium jest fałszerstwem i to niezbyt zręcznym i zapewne wszyscy przyjęliby tę opinię gdyby nie fakt, że w roku 1971 Shlomo Pines, odkrył pochodzący z dziesiątego wieku arabski rękopis zawierający cytaty z Testimonium flavianum przypisywany Agapiusowi z Hierapolis oraz pochodzący z dwunastego wieku autorstwa Michała Syryjczyka. Są to jednak tylko cytowane przez autorów fragmenty, które trudno uznać za dowód. Możliwe nawet, że autorzy ci korzystali z tekstu spreparowanego przez Klemensa aleksandryjskiego. Tekst zawarty u Agapiosa z Hierapolis jest bardziej prawdopodobny niż ten pochodzący z najstarszego zachowanego greckiego manuskryptu „Dawnych dziejów Izraela” pochodzącego z XI wieku i przechowywanego w Bibliotece ambrożyjskiej w Mediolanie jednak nadal w zupełności nie pasuje on do reszty dzieła, a wątpliwości w kwestii formy nie rozwiewa nawet sam jego odkrywca.

Bibliografia

1. Flawiusz Józef, Dawne dzieje Izraela, Warszawa 2008
2. Hadas-Lebel Mireille, Józef Flawiusz. Żyd rzymski, Warszawa 1997
3. Norden Eduard, Josephus und Tacitus uber Jesus Christus und eine messianische Prophetie [w] Neue fur das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur 16, 1913
4. Olson Ken, Eusebius of Cesarea, Tradition and Innovations, ch.5: A Eusebian Reading of the Testimonium Flavianum, Harvard University Press, 2013
5. Orygenes, Przeciwko Celsusowi, Warszawa 1986
6. Pines Sholmo, An Arabic version of the Testimonium Flavianum and its implications, Israel Academy of Sciences and Humanities, 1971
7. Wolter, Conseils raisonnables a M. Bergier [w] Histoire de l'établissement du christianisme VI, Editions la Bibliothéque Digitale, June 10, 2013

Marcin Śrama

Student pierwszego roku komunikacji europejskiej w Instytucie Kultury Europejskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Jego pasją jest historia, biologia i religioznawstwo.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 13-04-2014)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9630) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9630>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną

własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl